

Perusoikeusraportti 2018

FRA:n lausunnot

Vuonna 2017 perusoikeuksien suojelussa tapahtui sekä edistystä että vastoinkäymisiä. Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) vuoden 2018 perusoikeusraportissa tarkastellaan perusoikeuksien tilanteen kehitystä pääpiirteissään ja tuodaan esiin sekä saavutuksia että jäljellä olevia huolenaiheita. Julkaisussa on FRA:n lausuntoja pääasiallisesta kehityksestä käsitellyillä aihealueilla sekä yleiskatsaus lausuntojen perustana olevaan näyttöön. Siinä esitetään tiivis mutta informatiivinen yhteenveto perusoikeuksien keskeisistä haasteista, joihin EU:n ja sen jäsenvaltioiden on vastattava.

Sisällysluettelo

FOKUS	1. Ajattelutavan muutos: kohti oikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa ikääntymiseen	2
	2. Euroopan unionin perusoikeuskirja ja sen käyttö jäsenvaltioissa	4
	3. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys	6
	4. Rasismi, muukalaisviha ja niihin liittyvä suvaitsemattomuus	9
	5. Romanian integroituminen	11
	6. Turvapaikka, viisumit, maahanmuutto, rajat ja integroituminen	14
	7. Tietoyhteiskunta, yksityisyys ja tietosuojat	16
	8. Lapsen oikeudet	18
	9. Oikeussuojan saatavuus ja rikoksen uhrin oikeudet	21
	10. Kehitys vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanossa	24

1. Ajattelutavan muutos: kohti oikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa ikääntymiseen

Tässä luvussa käsitellään hitaasti mutta väistämättömästi tapahtuvaa muutosta, jonka myötä vanhuutta ei enää ajatella "puutteina", jotka luovat "tarpeita", vaan siihen suhtaudutaan kokonaisvaltaisemmin "oikeuksiin perustuvan" lähestymistavan nojalla. Tässä asteittain etenevässä ajattelutavan muutoksessa pyritään kunnioittamaan kaikkien ihmisten perusoikeutta yhdenvertaiseen kohteluun iästä riippumatta – lyömättä laimin suojan ja tuen antamista niitä tarvitseville. Ihmisoikeuksiin perustuva toimintamalli ei ole ristiriidassa ikäkohtaisiin tarpeisiin perustuvan todellisuuden kanssa. Sillä voidaan päinvastoin tarvittaessa vastata tarpeisiin entistä paremmin ja käsitellä tarpeita ihmisoikeuksien nojalla.

Työmarkkinoilla ja kansallisissa sosiaaliturvajärjestelmissä on jo tehty merkittäviä muutoksia, jotta voitaisiin reagoida eliniän pidentymiseen ja haasteisiin, joita ikääntyvä yhteiskunta asettaa kansallisille talous- ja yhteiskuntajärjestelmille. Prosessin myötä Euroopan unionissa (EU) ja maailmalla on käynnistetty useita aloitteita. Niihin kuuluvat ikään perustuvan syrjinnän torjunta työllisyyden alalla, aktiivisen ikääntymisen edistäminen ja työurien pitenemisen kannustimet sekä ikääntymiseen liittyvät sosiaaliturvajärjestelmien uudistukset erityisesti eläkkeissä, terveydenhuoltopalveluissa ja pitkäaikaishoidossa. Lähestymistavat ovat perustuneet tarpeisiin, ja tavoitteena on ollut vastata ikään liittyviin ongelmiin. Uudistuksissa aletaan kuitenkin siirtyä keskittymään yksilöön, ihmiseen, jolla on perusoikeudet ja sisäsyntyinen ihmisarvo. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 1 artiklan mukaan ihmisarvo on loukkaamaton ja sitä on kunnioitettava ja suojeltava iästä riippumatta.

Ajattelutavan muutoksessa ei pidä silti unohtaa ikääntyneiden ikään liittyviä tarpeita eikä heikentää valtion vastuuta tukea tarvitsevia yksilöitä – myös ikääntyneitä – kohtaan. Lisäksi ikääntyneet ovat heterogeeninen ryhmä, jolla on varsin erilaisia tarpeita ja mieltymyksiä. Useat elämänkaaren aikana muodostuneet mieltymykset ja kokemukset vaikuttavat ikääntymisen seurauksiin. Sukupuoli, maahanmuuttajatausta tai etninen alkuperä, vammaisuus ja sosioekonominen asema sekä maantieteelliset tai muut näkökohdat voivat vaikuttaa yhdessä kielteisesti ikääntyneisiin. Tämä vuorostaan vaikuttaa merkittävästi siihen, missä määrin he hyödyntävät oikeuksiaan.

EU:n perusoikeuskirjassa vahvistetut kansalaisoikeudet, poliittiset, taloudelliset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset oikeudet koskevat kaikkia iästä riippumatta. Ikä mainitaan kuitenkin nimenomaisesti 21 artiklassa syrjinnältä suojeltuna syynä. Lisäksi 25 artiklassa tunnustetaan ikääntyneiden henkilöiden oikeus ihmisarvoiseen ja itsenäiseen elämään sekä oikeus osallistua yhteiskunnalliseen elämään ja kulttuurielämään.

Syrjimättömyys, yhtäläiset mahdollisuudet ikääntyneille eri elämänalueilla sekä ihmisarvoinen elämä sisältyvät myös hiljattain hyväksytyyn Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilariin. Euroopan komission mukaan Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari "menee nykyistä säännöstöä pidemmälle". Tavoitteena on pohtia, miten ulotetaan suojelu ikään perustuvalta syrjinnältä sosiaaliseen suojeluun, kuten sosiaaliturvaan ja terveydenhuoltoon, koulutukseen sekä yleisesti tarjottavien tavaroiden ja palvelujen saantiin.

Sosiaalisten oikeuksien pilari ei ole oikeudellisesti sitova periaatteiden ja oikeuksien kokoelma. Sen hyväksyminen on kuitenkin osoitus EU:n toimielinten ja jäsenvaltioiden vahvasta poliittisesta tahdosta ja sitoutumisesta työhön sosiaalisemman ja osallistavamman Euroopan aikaansaamiseksi – Euroopan, joka hyödyntää paremmin ja kunnioittavammin koko inhimillistä pääomaansa sulkematta ketään ulkopuolelle. Sen avulla EU ja sen jäsenvaltiot voivat saada aikaan konkreettisia tuloksia ikääntyneiden oikeuksien edistämisessä ja täytäntöönpanossa. Ikääntyneet muodostavat merkittävän osan inhimillisestä pääomasta ja voivat antaa huomattavan panoksen kaikkiin elämänalueisiin.

Sääntöjen ja vähimmäisvaatimusten asettaminen on kuitenkin vasta prosessin ensimmäinen askel. Tietoisuuden herättäminen sekä koordinointi- ja seurantamekanismien käyttö ovat yhtä välttämättömiä kaikkien, myös ikääntyneiden, perusoikeuksien noudattamiseksi siten kuin perusoikeuskirjassa säädetään. Tässä sekä EU:n toimielinten että jäsenvaltioiden osallistuminen on erittäin tarpeellista.

Seuraavassa kuvatut FRA:n lausunnot olisi nähtävä tekijöinä, joilla tuetaan muutosta kohti kattavaa ihmisoikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa ikääntymiseen.

FRA:n lausunto 1.1

Unionin lainsäätäjän olisi jatkettava toimiaan yhdenvertaista kohtelua koskevan direktiivin hyväksymiseksi. Direktiivillä laajennetaan horisontaalisesti suojelu eri syihin, myös ikään, perustuvalla syrjinnältä koskemaan alueita, jotka ovat erityisen tärkeitä ikääntyneille, kuten yleisesti tarjottavien tavaroiden ja palvelujen saanti, sosiaalinen suojelu, terveydenhuolto ja asuminen.

FRA:n lausunto 1.2

Sosiaalisten oikeuksien suojelua olisi vahvistettava. Siksi unionin lainsäätäjän olisi ryhdyttävä konkreettisiin oikeudellisiin toimenpiteisiin, joilla pannaan täytäntöön Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa vahvistetut periaatteet ja oikeudet. Tässä yhteydessä sen olisi varmistettava, että ehdotettu työ- ja yksityiselämän tasapainottamista koskeva direktiivi hyväksytään nopeasti, ja vauhditettava kattavan eurooppalaisen esteettömyyssäädöksen hyväksymismenettelyä. Esteettömyyssäädöksen on oltava johdonmukainen laajemman EU:n lainsäädännön kanssa. Siksi säädökseen olisi sisällytettävä säännöksiä, jotka liittyvät sen muihin asiaankuuluviin säädöksiin, kuten Euroopan rakenne- ja investointirahastoja koskeviin asetuksiin.

FRA:n lausunto 1.3

EU:n toimielinten ja jäsenvaltioiden olisi harkittava Euroopan rakenne- ja investointirahastojen sekä muiden EU:n rahoitusvälineiden käyttöä, jolla edistettäisiin oikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa ikääntymiseen. Ikääntyneiden ihmisarvoista ja itsenäistä elämää sekä osallistumismahdollisuuksia edistäviä uudistuksia olisi tehostettava. EU:n toimielinten ja jäsenvaltioiden olisi siksi vahvistettava ja tehostettava tulevalla ohjelmakaudella (vuoden 2020 jälkeen) ennakkoehtoja sekä niiden täytäntöönpanon valvontaa koskevia säännöksiä. Näillä toimenpiteillä olisi varmistettava, että EU:n rahoitusta käytetään perusoikeuksia koskevien veloitteiden mukaisesti.

Lisäksi EU:n toimielinten ja jäsenvaltioiden olisi puututtava järjestelmällisesti ikääntyneiden kohtaamiin haasteisiin keskeisissä politiikan koordinoitimekanismeissa, kuten eurooppalaisessa ohjausjaksossa.

2. Euroopan unionin perusoikeuskirja ja sen käyttö jäsenvaltioissa

Vuosi 2017 oli kahdeksas vuosi, jona Euroopan unionin perusoikeuskirja on ollut voimassa EU:n oikeudellisesti sitovana oikeussäädöksenä. Peruskirjalla täydennetään kansallisia ihmisoikeusasiakirjoja ja Euroopan ihmisoikeussopimusta. Edellisten vuosien tapaan perusoikeuskirjan asema ja käyttö kansallisella tasolla olivat kirjavia: sen käyttö oikeudellisissa tai lainsäädännöllisissä prosesseissa ei näytä juurikaan edistyneen eikä peruskirjan aseman vahvistamiseen tähtäviä hallitusten toimesta laadittuja toimintalinjoja ole juuri löytynyt. Peruskirjan mahdollisuuksia ei siis taaskaan hyödynnetty täysimääräisesti, sillä viittaukset siihen jäivät kansallisissa tuomioistuimissa, parlamenteissa ja hallituksissa vähäisiksi ja usein pinnallisiksi.

Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan EU:n perusoikeuskirja sitoo EU:n jäsenvaltioita näiden toimiessa unionin oikeuden soveltamisalalla. Unionin lainsäädäntövalta vaikuttaa välittömästi tai välillisesti EU:ssa asuvien ihmisten elämään lähes kaikilla politiikanaloilla. Jäsenvaltioiden tuomarien ja virkamiesten olisi tämän vuoksi pidettävä EU:n perusoikeuskirjaa asiaankuuluvana normina, jonka he ottavat huomioon päivittäisissä tehtävissään. Viime vuosien (2012–2016) tapaan FRA:n näyttö viittaa kuitenkin siihen, että oikeuslaitokset ja hallinnot käyttävät perusoikeuskirjaa vain vähän kansallisella tasolla. Vaikuttaa siltä, että käytössä ei ole juuri lainkaan perusoikeuskirjan käytön edistämisen toimintalinjoja. Jäsenvaltioilta kuitenkin edellytetään, että ne eivät ainoastaan kunnioita perusoikeuskirjan kattamia oikeuksia vaan myös ”edistävät niiden soveltamista kukin toimivaltansa mukaisesti” (perusoikeuskirjan 51 artikla). Viittaukset perusoikeuskirjaan lainsäädäntömenettelyissä tai oikeuslaitoksissa jäivät usein pinnallisiksi.

FRA:n lausunto 2.1

EU:n ja sen jäsenvaltioiden olisi edistettävä jäsenvaltioiden tuomarien, asianajajaliittojen ja hallintoelinten välistä jäsenvaltion sisäistä ja valtioiden rajat ylittävää tietojenvaihtoa perusoikeuskirjaan viittaamisesta ja sen käytöstä saaduista kokemuksista ja käytetyistä lähestymistavoista. EU:n jäsenvaltioiden olisi edistettävä tietojenvaihtoa hyödyntämällä mahdollisimman hyvin jo olemassa olevia rahoitusmahdollisuuksia, esimerkiksi oikeusalan ohjelmasta.

EU:n jäsenvaltioiden olisi edistettävä tietoisuutta perusoikeuskirjan mukaisista oikeuksista ja varmistettava, että kansallisille tuomareille ja muille oikeusalalla toimiville henkilöille tarjotaan kohdennettuja koulutusmoduuleja.

EU:n perusoikeuskirjan 51 artiklan (soveltamisala) mukaan kaiken kansallisen lainsäädännön, jolla pannaan täytäntöön unionin oikeutta, on noudatettava perusoikeuskirjaa. Perusoikeuskirjan merkitys kansallisissa lainsäädäntöprosesseissa oli vuonna 2017 edellisten vuosien tapaan vähäinen. Perusoikeuskirjaa ei sovelleta selkeänä ja kiinteänä osana menettelyjä, joilla tarkastellaan tulevan lainsäädännön laillisuutta tai arvioidaan sen vaikutuksia, kun taas kansalliset ihmisoikeusasiakirjat otetaan tällaisissa menettelyissä järjestelmällisesti huomioon. Kuten edellisinäkin vuosina, monissa perusoikeuskirjaa käyttäneiden kansallisten tuomioistuinten päätöksissä ei perusteltu, miksi perusoikeuskirjaa oli käytetty kyseisessä asiassa.

FRA:n lausunto 2.2

Kansalliset tuomioistuimet sekä hallitukset ja/ tai parlamentit voisivat harkita johdonmukaisempaa 51 artiklan (soveltamisala) näkökulmasta tehtävää analyysia arvioidakseen varhaisessa vaiheessa, herättääkö oikeustapaus tai lainsäädäntökokonaisuus EU:n perusoikeuskirjaan liittyviä kysymyksiä. Yhdenmukaisesti laadittujen käsikirjojen laatiminen perusoikeuskirjan sovellettavuuden tarkistamiseen (jota toistaiseksi tehdään vain hyvin harvoissa EU:n jäsenvaltioissa) tarvittavista käytännön toimita voisi tarjota oikeusalan ammattihenkilöille työkalun, jolla he voisivat arvioida perusoikeuskirjan merkitystä tietyn oikeustapausten tai lainsäädäntöehdotuksen yhteydessä. Innoituksena voitaisiin käyttää tässä yhteydessä perusoikeuskirjan soveltamiseen liittyvää FRA:n julkaisua Handbook on the applicability of the Charter.

3. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys

Vuonna 2017 Euroopan unionissa (EU) edettiin eri tavoin yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämässä. Vuonna 2008 ehdotettua direktiiviä yhdenvertaisesta kohtelusta ei ollut vielä hyväksytty vuoden loppuun mennessä. EU kuitenkin vetosi Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilariin, joka perustuu syrjimättömyyden periaatteeseen. Uskonnollisten vaatteiden ja symbolien rajoituksiin töissä tai julkisissa tiloissa kiinnitettiin edelleen huomiota, erityisesti musliminaisia koskeviin rajoituksiin. Homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten henkilöiden (hlbti) yhdenvertaisuudessa edistettiin jonkin verran, erityisesti samaa sukupuolta olevien parien siviilisäädyn osalta. Laajoihin yhdenvertaisuutta koskeviin tietoihin – muun muassa syrjintätesteissä saatuihin tietoihin – perustuvat havainnot kuitenkin osoittavat, että eriarvoinen kohtelu on edelleen todellisuutta eurooppalaisissa yhteiskunnissa.

FRA:n toisen Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskevan tutkimuksen (EU-MIDIS II) tulokset ja erilaiset vuonna 2017 julkaistut kansalliset tutkimukset vahvistavat, että eri syihin perustuva syrjintä ja eriarvoinen kohtelu ovat yhä todellisuutta keskeisillä elämänalueilla koko EU:ssa. EU ja sen jäsenvaltiot voivat kuitenkin hyödyntää ohjauskeinoja tasa-arvon edistämiseksi. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari edistää suojelua syrjinnältä tavalla, joka menee nykyistä unionin säännöstöä pidemmälle tasa-arvon alalla. Koska ehdotettua yhdenvertaista kohtelua koskevaa direktiiviä ei ole kuitenkaan vielä hyväksytty, EU noudattaa toiminnassaan syiden hierarkiaa. Direktiiviehdotusta koskevien neuvottelujen yhdeksäs vuosi käynnistyi Euroopan unionin neuvostossa vuonna 2017, eikä neuvotteluja saatu päätökseen vuoden loppuun mennessä.

EU:n perusoikeuskirjan 21 artiklassa kielletään ”syrjintä, joka perustuu sukupuoleen, rotuun, ihonväriin tai etniseen taikka yhteiskunnalliseen alkuperään, geneettisiin ominaisuuksiin, kieleen, uskontoon tai vakaumukseen, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen tai muuhun sellaiseen seikkaan”. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 19 artiklan mukaan neuvosto voi yksimielisesti erityisessä lainsäätämisyjärjestyksessä ja Euroopan parlamentin hyväksynnän saatuaan toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sukupuoleen, rotuun, etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiseksi.

FRA:n lausunto 3.1

Unionin lainsäätäjän olisi jatkettava toimiaan yhdenvertaista kohtelua koskevan direktiivin hyväksymiseksi. Näin varmistetaan, että EU tarjoaa kattavan suojelun syrjinnältä keskeisillä elämänalueilla riippumatta henkilön sukupuolesta, rodusta, etnisestä alkuperästä, uskonnosta tai vakaumuksesta, vammaisuudesta, iästä tai sukupuolisesta suuntautumisesta.

FRA:n lausunto 3.2

Unionin lainsäätäjän olisi ryhdyttävä konkreettisiin oikeudellisiin toimenpiteisiin, joilla voidaan vahvistaa sosiaalisten oikeuksien suojelua ja panna täytäntöön sosiaalisten oikeuksien pilarissa vahvistetut periaatteet ja oikeudet.

Uskontoa koskevaa keskustelua EU:ssa muovasivat yhä vuonna 2017 rajoitukset, jotka koskivat uskonnollisten vaatteiden ja symboleiden käyttöä työpaikoilla tai julkisilla paikoilla. Rajoitukset vaikuttavat erityisesti niihin musliminaiisiin, jotka käyttävät erityyppisiä pään tai kasvot peittäviä vaatteita. Euroopan unionin tuomioistuimien ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen antoivat tässä asiassa lisäohjeita todellisista ammatillisista vaatimuksista, näkyviä uskonnollisia symboleja koskevasta kiellosta ja kasvot kokonaan peittävien uskonnollisten vaatteiden käytöstä yleisillä paikoilla. Jotkin EU:n jäsenvaltiot rajoittivat kasvojen peittämistä julkisilla paikoilla

edistääkseen ihannettaan osallistavista yhteiskunnista tai säilyttääkseen virkamiesten, tuomareiden ja virallisten syyttäjien puolueettomuuden.

EU:n perusoikeuskirjan 10 artiklassa taataan jokaiselle oikeus ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen. Tämä oikeus sisältää vapauden vaihtaa uskontoa tai vakaumusta ja vapauden tunnustaa uskontoa tai vakaumusta joko yksin tai yhdessä muiden kanssa jumalanpalveluksissa, opettamalla, harjoitustilaisuuksissa ja uskonnollisissa menoin. EU:n perusoikeuskirjan 21 artiklassa kielletään uskontoon tai vakaumukseen perustuva syrjintä. Perusoikeuskirjan 22 artiklassa määrätään lisäksi, että unioni kunnioittaa kulttuurista, uskonnollista ja kielellistä monimuotoisuutta.

FRA:n lausunto 3.3

EU:n jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että perusoikeudet ja -vapaudet turvataan silloin, kun harkitaan uskontoon liittyvien symbolien tai vaatteiden käytön rajoittamista. Uskonnon tai vakaumuksen tunnustamista koskevaa vapautta mahdollisesti rajoittaviin hallinnollisiin tai lainsäädäntöä koskeviin ehdotuksiin olisi sisällytettävä perusoikeusnäkökohdat ja laillisuus-, tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden noudattaminen.

EU:n jäsenvaltiot jatkoivat homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten henkilöiden (hlbti) tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden täytäntöönpanoa. Useat EU:n jäsenvaltiot rinnastivat samaa sukupuolta olevien parien siviilisäädyn naimisissa olevien parien siviilisäättyyn, joskin toisinaan tähän liittyi adoptointia tai avustettua lisääntymistä koskevia rajoituksia. Jotkin jäsenvaltiot toteuttivat toimia sukupuolen korjausprosessin medikalisaation poistamiseksi. Yksi EU:n jäsenvaltio otti käyttöön yksinkertaistetut menettelyt transsukupuolisten henkilöiden rekisteröidyn sukupuolen muuttamiseksi. Kahteen sukupuoleen perustuvat sukupuolimerkinnot nousivat keskustelussa etualalle joissakin EU:n jäsenvaltioissa, ja yhdessä jäsenvaltioissa sallittiin X-merkinnän käyttö virallisissa asiakirjoissa naisen tai miehen vaihtoehtona.

EU:n perusoikeuskirjan 21 artiklassa kielletään sukupuoleen tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuva syrjintä. Euroopan komissio julkaisi joulukuussa 2015 luettelon hlbti-henkilöiden tasa-arvoa edistävästä toimista. Toimiin kuuluivat hlbti-henkilöiden ja heidän perheidensä oikeuksien parantaminen ja oikeusturvan takaaminen sekä voimassa olevien oikeuksien valvonta ja täytäntöönpano. Luettelo kattaa vuodet 2016–2019. Vaikka luettelo ei ole oikeudellisesti sitova, se tarjoaa ohjeita siihen, missä

asioissa ja miten EU:n jäsenvaltiot voivat toteuttaa toimia sen varmistamiseksi, että hlbti-henkilöt voivat hyödyntää oikeuttaan tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen. EU ja sen jäsenvaltiot ovat sitoutuneet saavuttamaan kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteet. Kestävän kehityksen tavoite 10 koskee eriarvoisuuden vähentämistä maiden sisällä ja niiden välillä. Siinä asetetaan yhdeksi tavoitteista yhtäläisten mahdollisuuksien takaaminen ja eriarvoisen kohtelun vähentäminen. Tämä tarkoittaa muun muassa syrjinnän mahdollistavien lakien, toimintalinjojen ja käytäntöjen poistamista sekä asianmukaisen lainsäädännön, toimintalinjojen ja toimenpiteiden edistämistä.

FRA:n lausunto 3.4

EU:n jäsenvaltioita kannustetaan jatkamaan erityistoimenpiteiden hyväksymistä ja toteutusta sen varmistamiseksi, että homot, lesbot, biseksuaalit, transihmiset ja intersukupuoliset henkilöt (hlbti) voivat hyödyntää täysimääräisesti kaikkia perusoikeuksiaan. EU:n jäsenvaltioita kannustetaan näin toimiessaan käyttämään ohjeena Euroopan komission julkaisemaa luettelo hlbti-henkilöiden tasa-arvoa edistävästä toimista.

Tasa-arvoa koskevat tiedot ovat tehokas keino paljastaa eriarvoisuus EU:n jäsenvaltioissa sekä vahva perusta näyttöön perustuvalla päätöksenteolla. EU-MIDIS II -tutkimuksen ja kansallisten tasa-arvoelinten ja viranomaisten vuonna 2017 julkaisemien tutkimusten tulosten mukaan syrjintä ja eriarvoisen kohtelun vaikutukset syvästi eurooppalaisiin yhteiskuntiin. Syrjinnän testimenetelmää käyttäneen tutkimuksen tulokset antavat lisää empiiristä näyttöä eri syihin perustuvasta syrjinnästä työllistymisessä ja asunnon saannissa useissa EU:n jäsenvaltioissa. Keräämällä järjestelmällisesti tietoa eriarvoisuuden malleista EU ja sen jäsenvaltiot voivat valvoa sellaisten käyttöön otettujen toimintalinjojen ja toimenpiteiden vaikutusta, joiden tavoitteena on edistää tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä, ja mukauttaa niitä niiden tuloksellisuuden parantamiseksi. EU ja sen jäsenvaltiot ovat sitoutuneet saavuttamaan kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteet. Luotettavien tasa-arvoa koskevien tietojen saatavuus auttaisi EU:ta ja sen jäsenvaltioita mittaamaan edistymistä eriarvoisuuden vähentämisessä maiden sisällä ja niiden välillä pyrittäessä saavuttamaan kestävän kehityksen tavoitteeseen 10 sisältyvät osatavoitteet 10.2 ja 10.3.

Päätöksenteon tukena voidaan käyttää erityyppisiä tietoja, kuten tilastotietoja ja hallinnollisia tietoja, sekä tieteellistä näyttöä tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän torjumiseksi. Tällaisia tietoja voidaan

käyttää myös rotusyrjintädirektiivin (2000/43/EY) tai yhdenvertaista kohtelua työssä koskevan direktiivin (2000/78/EY) täytäntöönpanon arvioimiseen. Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) korostaa yleisissä toimintalinjasuosituksissaan, että syrjinnän torjunnan tueksi tarvitaan laadukkaita tietoja. Lisäksi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus sisältää ohjeita tasa-arvoa koskevien tietojen keräämisestä.

FRA:n lausunto 3.5

EU:n toimielimiä ja jäsenvaltioita kannustetaan jatkamaan luotettavien tasa-arvoa koskevien tietojen keräämisen tukemista ja rahoittamista EU:n virastoissa ja elimissä, kansallisissa tilastoviranomaisissa, kansallisissa tasa-arvoelimissä, muissa viranomaisissa ja akateemisissa oppilaitoksissa. Lisäksi EU:n jäsenvaltioita kannustetaan toimittamaan Eurostatille luotettavia tasa-arvoa koskevia tietoja, jotta EU voisi kehittää kohdennettuja ohjelmia ja toimenpiteitä, joiden avulla voidaan edistää yhdenvertaista kohtelua ja syrjimättömyyttä. Kerätyt tiedot olisi mahdollisuuksien mukaan ja soveltuvissa tapauksissa eriteltävä sukupuolen ja iän lisäksi myös etnisen alkuperän, vammaisuuden ja uskonnon mukaan.

4. Rasismi, muukalaisviha ja niihin liittyvä suvaitsemattomuus

Maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen ryhmät kokevat edelleen 17 vuotta rotusyrjintädirektiivin ja yhdeksän vuotta rasismia ja muukalaisvihamielisyyttä koskevan puitepäätöksen antamisen jälkeen laajaa syrjintää, häirintää ja syrjivää etnistä profilointia koko EU:ssa. Se käy ilmi Euroopan unionin perusoikeusviraston toisesta Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskevasta tutkimuksesta (EU-MIDIS II). Euroopan komissio tuki EU:n jäsenvaltioiden toimenpiteitä rasismien ja viharikosten torjumiseksi EU:n rasismia, muukalaisvihaa ja muita suvaitsemattomuuden muotoja käsittelevän EU:n korkean tason työryhmän avulla. Se myös seurasi edelleen tiiviisti rotusyrjintädirektiivin ja puitepäätöksen täytäntöönpanoa. Vaikka useat EU:n jäsenvaltiot ovat tarkistaneet rasismien vastaista lainsäädäntöään, vuonna 2017 niistä vain 14:ssä oli käytössä toimintasuunnitelmia ja strategioita, joilla pyritään torjumaan rasismia ja etniseen alkuperään perustuvaa syrjintää.

Rasismia, muukalaisvihaa ja muita suvaitsemattomuuden muotoja käsittelevän EU:n korkean tason työryhmän puitteissa toteutetuista toimintalinja-aloitteista huolimatta rasismiin ja muukalaisvihaan perustuvat viharikokset ja vihapuhe vaikuttavat edelleen syvästi miljoonien ihmisten elämään EU:ssa. Tästä ovat osoituksena EU-MIDIS II -tutkimuksen tulokset ja FRA:n säännölliset katsaukset maahanmuuttoon liittyviin perusoikeuksia koskeviin ongelmiin.

Rasismien ja muukalaisvihan torjumisesta annetun puitepäätöksen 1 artiklassa kuvataan toimenpiteitä, jotka jäsenvaltioiden on toteutettava tahallisten rasismia ja muukalaisvihaa koskevien tekojen rankaisemiseksi. Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 4 artiklan a alakohdassa veloitetaan sopimusvaltiot säätämään lain mukaan rangaistaviksi teoiksi rotusyrjintään kiihottamisen samoin kuin kaikki väkivaltaiset teot toista rotua taikka toista ihonväriä tai etnistä alkuperää olevaa henkilöryhmää vastaan.

FRA:n lausunto 4.1

EU:n jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että kaikki väitettyä viharikosta, myös vihapuhetta, koskevat tapaukset kirjataan ja tutkitaan tehokkaasti, että niihin liittyvät henkilöt asetetaan syytteeseen ja että ne käsitellään oikeudessa. Asiassa on noudatettava soveltuvaa kansallista lainsäädäntöä ja EU:n, Euroopan ja kansainvälisen tason lainsäädäntöä.

EU:n jäsenvaltioiden olisi pyrittävä edelleen järjestelmällisesti kirjaamaan, keräämään ja julkaisemaan vuosittain vertailukelpoisia tietoja viharikoksista. Näin ne voisivat kehittää tehokkaita tosiasioihin perustuvia oikeudellisia ja menettelyllisiä toimia, joilla puututtaisiin näihin ilmiöihin. Tietojen keräämisessä olisi noudatettava kansallista lainsäädäntöä ja EU:n tietosuojalainsäädäntöä.

Rotusyrjintädirektiivillä (2000/43/EY) luotiin vahva asiaa koskeva oikeuskehys. Kuitenkin EU-MIDIS II -tutkimuksen tulokset ja muu näyttö osoittavat, että merkittävä osuus maahanmuuttajista ja etnistä vähemmistöryhmistä kohtaa vakavaa syrjintää etnisten alkuperänsä tai maahanmuuttajataustansa vuoksi sekä mahdollisesti niihin liittyvien ominaispiirteiden, kuten ihonvärin ja uskonnon, vuoksi. Tuloksissa on tapahtunut vain vähän edistystä verrattuna ensimmäiseen EU-MIDIS-tutkimukseen, joka toteutettiin kahdeksan vuotta sitten. Syrjintää kokevien osuus on pysynyt tasolla, joka herättää vakavaa huolta. Lisäksi tulosten perusteella useimmat vastaajista eivät ole tietoisia organisaatioista, jotka antavat tukea tai neuvoja syrjinnän uhreille. Lisäksi suurin osa vastaajista ei ole kuullut tasa-arvoelimestä.

FRA:n lausunto 4.2

EU:n jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että rotusyrjintädirektiivin täytäntöönpanoa ja soveltamista parannetaan käytännössä. Niiden olisi myös lisättävä syrjintää todennäköisimmin kohtaavien henkilöiden ja erityisesti etnisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden tietoisuutta syrjinnän vastaisesta lainsäädännöstä ja asiaankuuluvista oikeussuojakeinoista. Jäsenvaltioiden olisi erityisesti varmistettava, että seuraamukset ovat riittävän tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia, kuten rotusyrjintädirektiivissä edellytetään.

Vain 14:llä EU:n jäsenvaltiolla oli vuonna 2017 käytössä erityisiä kansallisia toimintasuunnitelmia rotusyrjinnän, rasismien tai muukalaisvihan torjumiseksi. Rasismien, rotusyrjinnän, muukalaisviamielisyyden ja suvaitsemattomuuden vastaisen maailmankonferenssin tuloksena aikaansaatu Yhdistyneiden kansakuntien Durbanin julistus ja toimintaohjelma antavat sopimusvaltioille päävastuun rasismien, rotusyrjinnän, muukalaisviamielisyyden ja niihin liittyvän suvaitsemattomuuden torjunnasta. Rasismia, muukalaisvihaa ja muita suvaitsemattomuuden muotoja käsittelevä EU:n korkean tason työryhmä on EU:n jäsenvaltioille foorumi, jolla ne voivat vaihtaa käytäntöjä toimintasuunnitelmien onnistunutta toteutusta varten.

FRA:n lausunto 4.3

EU:n jäsenvaltioiden olisi laadittava erityisiä kansallisia toimintasuunnitelmia rasismien, rotusyrjinnän, muukalaisvihan ja niihin liittyvän suvaitsemattomuuden torjumiseksi. Tältä osin jäsenvaltiot voisivat hyödyntää Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimiston antamia yksityiskohtaisia käytännön ohjeita toimintasuunnitelmien laatimisesta. Näiden ohjeiden mukaan toimintasuunnitelmissa olisi asetettava tavoitteita ja määriteltävä toimia, nimitettävä asiasta vastaavia valtiollisia elimiä, asetettava tavoiteaikoja, otettava mukaan tulosindikaattoreita ja määrättävä seuranta- ja arviointimekanismeista. Kansallisten toimintasuunnitelmien toteuttamisen myötä EU:n jäsenvaltiot saisivat tehokkaita keinoja, joilla ne voisivat varmistaa rotusyrjintädirektiivin sekä rasismien ja muukalaisvihan torjumisesta tehdyn puitepäättöksen mukaisten velvoitteidensa täyttämisen.

Kuten aiemmissa perusoikeusraporteissa on todettu, EU-MIDIS II -tutkimuksen tiedot osoittavat, että etnisten vähemmistöryhmien jäsenet kohtaavat yhä poliisin taholta syrjivää profilointia. Profilointi voi heikentää etnisestä vähemmistöstä peräisin olevien henkilöiden luottamusta lainvalvontaan, sillä heidät saatetaan usein pysäyttää ja tarkastaa pelkästään ulkonäön perusteella. Käytäntö on vastoin kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen periaatteita ja muita kansainvälisiä normeja, muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa vahvistettuja vaatimuksia ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiaankuuluvaa oikeuskäytäntöä sekä EU:n perusoikeuskirjaa ja rotusyrjintädirektiiviä.

FRA:n lausunto 4.4

EU:n jäsenvaltioiden olisi lopetettava profiloinnin syrjivät muodot. Tämä tavoite voitaisiin saavuttaa antamalla lainvalvontaviranomaisille järjestelmällistä syrjinnän vastaista lainsäädäntöä koskevaa koulutusta sekä auttamalla heitä tunnistamaan tiedostamattomia ennakoasenteita sekä kyseenalaistamaan stereotyyppioita ja ennakkoluuloja. Tällainen koulutus voisi lisätä tietoa syrjinnän seurauksista ja mahdollisuuksista parantaa vähemmistöihin kuuluvien kansalaisten luottamusta poliisiin. Lisäksi EU:n jäsenvaltiot voisivat harkita pysäytys- ja tarkastusvaltuuksien käytön tallentamista, jotta ne voisivat valvoa syrjiviä profilointikäytäntöjä. Jäsenvaltiot voisivat erityisesti tallentaa pysäytettyjen henkilöiden etnisen alkuperän, kuten tällä hetkellä tehdään yhdessä jäsenvaltiossa. Tässä olisi noudatettava kansallista säädöskäytäntöä ja EU:n tietosuojalainsäädäntöä.

5. Romanian integroituminen

EU:n kehys romanien integraatiota edistäville kansallisille strategioille ei ole vielä tuottanut huomattavaa ja konkreettista edistystä huolimatta siitä, että romanien osallisuuden parantamista koskevia toimenpiteitä pannaan jatkuvasti täytäntöön jäsenvaltioissa. Romanien osallistuminen koulutukseen on lisääntynyt, mutta koulun keskeyttäminen ja eriytyminen koulutuksessa ovat edelleen ongelmia. Romanien tilanne työllisyyden, asumisen ja terveyden osalta on parantunut vain vähän. Sitkeä romanivastaisuus, joka näkyy syrjintänä, häirintänä ja viharikoksina, on edelleen merkittävä este romanien osallisuudelle. Romanivastaisuuden torjumisen välttämättömyyttä korostettiin vuonna 2017 aiempaa enemmän politiikassa, muun muassa Euroopan parlamentin mietinnössä perusoikeusnäkökohdista romanien integroinnissa EU:ssa. Integrointitoimenpiteiden täytäntöönpanon ja vaikuttavuuden seuranta koskevia toimenpiteitä on edistettävä. Lisäksi on kiinnitettävä erityistä huomiota marginalisoituneisiin ja syrjäytyneisiin romaninuoriin sekä romaninaisiin.

FRA:n romaneja koskevien kyselyjen tulokset osoittavat, että romanivastaisuus on merkittävä romanien integroitumisen este. Romanit kohtaavat yhä etniseen alkuperään perustuvaa syrjintää koulutukseen pääsyssä, työllistymisessä, asumisessa ja terveydenhuollossa. Syrjintä ja romanivastaisuus loukkaavat syrjintäkieltoa, joka on vahvistettu EU:n perusoikeuskirjan 21 artiklassa, rotusyrjintädirektiivissä (2000/43/EY) ja muissa Euroopan ja kansainvälisissä ihmisoikeusasiakirjoissa. Lisäksi vuonna 2013 annetussa neuvoston suosituksessa romanien integraatiota edistävästä tuloksellisista toimenpiteistä suositellaan, että jäsenvaltiot toteuttavat tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että rotusyrjintädirektiivin noudattamista valvotaan tehokkaasti käytännössä. Aiemmissa FRA:n raporteissa korostettiin, että romanien syrjintään olisi puututtava paneamalla täytäntöön rotusyrjintädirektiivi ja rasismien ja muukalaisvihan torjumisesta tehty puitepäätös ja että olisi kiinnitettävä erityistä huomiota sukupuolinäkökohtiin. Asiaa käsiteltiin muun muassa EU-MIDIS II -tutkimukseen liittyvässä julkaisussa *Romanit – Poimintoja tuloksista ja vuoden 2017 perusoikeusraportissa*.

FRA:n lausunto 5.1

EU:n jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että romanivastaisuuden torjunta sisällytetään poliittisiin toimiin ja yhdistetään aktiivisiin osallistamistoimiin, joilla puututaan etniseen eriarvoisuuteen ja köyhyyteen. Tässä on noudatettava rotusyrjintädirektiiviä ja rasismien ja muukalaisvihan torjumisesta tehtyä puitepäätöstä. Lisäksi jäsenvaltioiden olisi toteutettava suurelle

yleisölle, palveluntarjoajille, opetushenkilöstölle ja poliiseille suunnattuja tietoisuutta lisääviä toimia romanien integroitumisen tuomista eduista. Toimiin voisi kuulua kansallisella tai paikallisella tasolla toteutettuja kyselytutkimuksia tai kvalitatiivista tutkimusta, jotta saadaan käsitys romanivastaisuuden sosiaalisesta vaikutuksesta.

Romanien osallistumisaste varhaiskasvatuksessa on noussut, mikä vastaa hallitusten toteuttamia investointeja ja toimia varhaiskasvatuksen tukemiseksi. Vaikka varhain koulunkäynnin keskeyttäneiden nuorten romanien osuus on laskenut, noin seitsemän kymmenestä 18–24-vuotiaasta romanista keskeyttää yhä koulunkäynnin varhain. Lisäksi koulutuksen eriytyminen on lisääntynyt useissa EU:n jäsenvaltioissa, eikä koulutukseen liittyvä syrjintä ole vähentynyt merkittävästi. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 3 artiklan 3 kohdassa todetaan, että on tärkeää torjua sosiaalista syrjäytymistä ja syrjintää ja suojella lapsen oikeuksia, joihin kuuluu myös oikeus koulutukseen. EU:n perusoikeuskirjan 21 artiklassa kielletään etniseen alkuperään tai rotuun perustuva syrjintä. Vuonna 2013 annetussa neuvoston suosituksessa romanien integraatiota edistävästä tuloksellisista toimenpiteistä kehoitetaan poistamaan mahdollinen koulujen eriyttäminen ja varmistamaan, että eriyttämisen poistamisen vaikutus on kestävä ja pitkäaikainen. Myös koulutus kuuluu rotusyrjintädirektiivin soveltamisalaan. Asian vakavuutta korostaa, että kolmea jäsenvaltiota vastaan on käynnistetty rikkomusmenettely

koulutuksen eriyttämisestä rotusyrjintädirektiivin rikkomisena.

FRA:n lausunto 5.2

Kansallisten opetusviranomaisten pitäisi antaa tarvittava tuki ja resurssit oppilaitoksille, joissa on romaniopiskelijoita, jotta voitaisiin puuttua kaikkiin koulutukseen osallistumisen näkökohtiin. Näin voidaan lisätä koulutukseen osallistumista ja vähentää koulunsa keskeyttävien määrää. EU:n jäsenvaltioiden olisi toteutettava lisä toimia, joilla puututaan koulutuksen eriytymiseen ja jotka keskittyvät pitkän aikavälin kestävyteen, ja puututtava samalla syrjintään ja romanivastaisuuteen. Eriytymisen poistamista koskevien toimien ohella kouluissa olisi lisättävä tietoisuutta ja edistettävä monimuotoisuutta opettajien, oppilaiden ja vanhempien parissa.

Romanien lisääntynyt koulutukseen osallistuminen ei ole aina johtanut romanien korkeampaan työllisyysasteeseen tai työmarkkinoille osallistumiseen. Haasteena on edelleen pitkäaikaistyöttömyys, ja työmarkkinoille integroituminen on vieläkin vaikeampaa nuorille romaneille ja romaninaisille. Vaikka joitakin erityishankkeita ja -toimenpiteitä onkin kohdistettu nuorten romanien ja romaninaisten tarpeisiin työelämässä, näihin erityisryhmiin on kiinnitetty vain vähän järjestelmällistä huomiota. Vuonna 2013 annetussa neuvoston suosituksessa romanien integraatiota edistävistä tuloksellisista toimenpiteistä kehoitetaan EU:n jäsenvaltioita toteuttamaan tehokkaita toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että romanit saavat yhtäläisen kohtelun työmarkkinoille pääsyssä. Kyseessä voivat olla esimerkiksi toimenpiteet, joilla tuetaan ensimmäisen työpaikan saamista, ammatillista koulutusta, itsenäistä ammatinharjoittamista ja rittäjyyttä sekä yleisten julkisten työvoimapalvelujen saantia ja poistetaan esteitä, kuten syrjintää. Vuonna 2017 hyväksytyssä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa mainitaan opetus, koulutus ja elinikäinen oppiminen keinoina, jotka auttavat työmarkkinoille siirtymisessä. Lisäksi pilarissa mainitaan sukupuolten tasa-arvo, yhtäläiset mahdollisuudet ja erityisesti nuorten ja työttömien työllisyyden aktiivinen tukeminen.

FRA:n lausunto 5.3

EU:n jäsenvaltioiden olisi tehostettava toimenpiteitä, joilla tuetaan romanien pääsyä työmarkkinoille. Koulutuspolitiikan, kansallisten työvoimatoimistojen ja yritysten olisi erityisesti paikallistasolla tarjottava tukea itsenäiseen ammatinharjoittamiseen ja yritystoimintaan. Lisäksi niiden olisi toteutettava romanien parissa kenttätöitä, jolla tuetaan heidän kattavaa integroitumistaan työmarkkinoille. Toimissa olisi kiinnitettävä huomiota myös romaninaisiin ja nuorisoon.

Jotta romanien integroitumiseen tähtäävät toimet voisivat onnistua, on erittäin tärkeää, että romanit osallistuvat mielekkäällä tavalla hankkeisiin ja paikallisten toimintalinjojen ja strategioiden laatimiseen ja toteutukseen. Romanien osallistuminen kansallisella tasolla on tärkeää romanien integroitumista edistävien kansallisten strategioiden tai yhdenmukaisesti toimenpidekokonaisuuksien laatimisen ja valvonnan kannalta. Tätä olisi tuettava kansallisen tason vuoropuhelun ja osallistumisforumien avulla. Erityisesti paikallistasolla paikallisviranomaisten ja kansalaisjärjestöjen kanssa tehtävän yhteistyön mekanismit voivat edistää paikallisten ihmisten, myös romanien, osallistumista. Vuonna 2013 annetussa neuvoston suosituksessa romanien integraatiota edistävistä tuloksellisista toimenpiteistä kehoitetaan tukemaan romanien aktiivista osallistumista ja sopivia paikallisia integrointitoimia. FRA:n kokemukset Local Engagement for Roma Inclusion -tutkimuksessa osoittavat, kuinka paikallisyhteisöt voivat voimaantua osallistumaan hankkeisiin ja strategioiden laatimiseen.

FRA:n lausunto 5.4

EU:n jäsenvaltioiden olisi tarkasteltava uudelleen romanien integroitumista edistäviä kansallisia strategioita tai toimenpidekokonaisuuksia voidakseen edistää osallistavia lähestymistapoja päätöksentekoon ja integrointihankkeisiin. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä paikallistasoon ja yhteisölähtöisten toimien tukemiseen. Euroopan rakenne- ja investointirahastoja ja muita rahoituslähteitä olisi käytettävä edistämään romanien osallistumista ja yhteisölähtöisiä integrointihankkeita.

Vuonna 2013 annetussa neuvoston suosituksessa romanien integraatiota edistävästä tuloksellisista toimenpiteistä EU:n jäsenvaltioita kehoitetaan seuraamaan ja arvioimaan asianmukaisesti kansallisten strategioiden ja sosiaalista osallisuutta koskevien toimintalinjojen vaikuttavuutta. Seurantamekanismien olisi sisällettävä mahdollisuuksien mukaan asiaankuuluvaa laadullista ja määrällistä tietoa. Tietojen keräämisessä on noudatettava sovellettavaa kansallista ja unionin lainsäädäntöä, etenkin henkilö-tietosuojaa koskevaa. Useat jäsenvaltiot ovat ottaneet käyttöön määrällisiä ja laadullisia indikaattoreita romanien integroitumisen edistymisen mittaamiseen, mutta joissakin jäsenvaltioissa ei vielä ole käytössä minkäänlaisia seurantamekanismeja. Vain harva seurantamekanismi sisältää tietoa EU:n varojen käytön tehokkuudesta.

FRA:n lausunto 5.5

Jäsenvaltioiden olisi parannettava tai laadittava romanien integroitumista koskevia seurantamekanismeja jäsenvaltioissa toteutettavista romanien integraatiota edistävästä tuloksellisista toimenpiteistä vuonna 2013 annetun neuvoston suosituksen mukaisesti. Seurantamekanismeihin olisi sisällyttävä etnisen alkuperän ja sukupuolen mukaan eriteltyjen anonymisoitujen tietojen kerääminen EU:n tietosuojalainsäädännön mukaisesti. Lisäksi niihin olisi sisällyttävä laajamittaisissa kyselyissä, kuten työvoimakimuksessa ja EU:n tulo- ja elinolotilastoissa, esitettyjä asiaankuuluvia kysymyksiä. Kansalaisyhteiskunnan ja paikallisten romaniyhteisöjen olisi osallistuttava seurantamekanismeihin. Riippumattomissa arvioinneissa olisi myös tarkasteltava EU:n varojen käyttöä ja vaikuttavuutta, ja romanien olisi osallistuttava niihin. Arviointeja olisi hyödynnettävä suoraan poliittisten toimien parantamiseksi.

6. Turvapaikka, viisumit, maahanmuutto, rajat ja integroituminen

Meriteitse laittomasti saapuneiden henkilöiden määrä puolittui vuodesta 2016 ja oli vuonna 2017 yhteensä noin 187 000. Yli 3 100 ihmistä kuitenkin kuoli yrittäessään päästä Eurooppaan meriteitse. Länsi-Balkanin reitillä väitteet poliisien harjoittamasta kaltoinkohtelusta lisääntyivät. Joillakin EU:n jäsenvaltioilla oli edelleen vaikeuksia turvapaikanhakijoiden vastaanotossa. Muuttoliike- ja turvallisuushaasteet nivoutuvat yhä enemmän toisiinsa, ja laaja-alaisia EU:n tietojärjestelmiä käytetään sekä muuttoliikkeen hallinnassa että turvallisuuden vahvistamisessa. Laittoman muuttoliikkeen käsittelyn tehostamispyrkimykset kuitenkin pahensivat perusoikeuksien osalta olemassa olevaa riskiä.

EU:n ulkorajoille luvattomasti saapuneiden henkilöiden määrä väheni vuonna 2017, mutta asiaan liittyvä yhä merkittäviä perusoikeuksia koskevia haasteita. Jotkin vakavimmista loukkauksista koskevat selkeiden muuttajien huonoa kohtelua, jotka ylittävät rajan kiertämällä rajavalvonnan. Ilmoitukset väärinkäytöksistä lisääntyivät merkittävästi vuonna 2017 erityisesti Länsi-Balkanin reitillä. FRA:n EU-MIDIS II -tutkimuksessa haastateltiin yli 12 000:ta ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajaa EU:ssa. Vastajat kertoivat myös poliiseihin tai rajavartijoihin liittyvistä väkivaltakokemuksista. Vaikka väitettyjen tapausten määrä on merkittävä, rikosoikeudellisia menettelyjä käynnistetään harvoin. Tämä johtuu osittain uhrien haluttomuudesta esittää vaatimuksia, mutta myös riittämättömästä näytöstä. Tuomiot ovat harvinaisia.

EU:n perusoikeuskirjan 4 artiklassa kielletään kidutus sekä epäinhimillinen tai halventava kohtelu. Kielto on ehdoton, mikä tarkoittaa, että siihen ei ole poikkeuksia.

FRA:n lausunto 6.1

EU:n jäsenvaltioiden olisi vahvistettava ehkäiseviä toimenpiteitä, joilla vähennetään yksittäisten poliisien ja rajavartijoiden riskiä osallistua väärinkäyttöihin rajoilla. Väärinkäytöksistä mahdollisesti saadut ilmoitukset olisi tutkittava tehokkaasti, ja tekijät olisi saatettava oikeuden eteen.

Vuonna 2017 EU asetti etusijalle maahanmuuttoa ja turvapaikkoja koskevien laaja-alaisen tietojärjestelmien uudistamisen. Yhteentoimivuuden ansiosta eri järjestelmät ovat paremmin yhteydessä toisiinsa.

Keskustietoarkistoon kootaan kaikkien eri järjestelmiin tallennettujen ihmisten henkilöllisyydet, ja käytössä on mekanismi, joka tunnistaa, jos samaa ihmistä koskevat tiedot on tallennettu tietojärjestelmiin eri nimillä ja henkilöllisyyksillä. Yhteentoimivuutta koskevien asetusehdotusten kaikkia puolia ei ole tarkasteltu huolellisesti perusoikeuksien kannalta.

Tietojärjestelmien uudistukset vaikuttavat useisiin EU:n perusoikeuskirjassa suojattuihin oikeuksiin, kuten henkilötietojen suojaa koskevaan oikeuteen (8 artikla), lapsen oikeuksiin (24 artikla), turvapaikkaa koskevaan oikeuteen (18 artikla), tehokkaita oikeussuojakeinoja koskevaan oikeuteen (47 artikla) ja vapautta ja turvallisuutta koskevaan oikeuteen (6 artikla).

FRA:n lausunto 6.2

EU:n olisi varmistettava, että joko unionin lainsäätäjät tai riippumattomat asiantuntijaelimet arvioivat perusteellisesti, miten erilaiset yhteentoimivuutta koskevat ehdotukset vaikuttavat perusoikeuksiin, ennen kuin ehdotukset hyväksytään ja pannaan täytäntöön. Arvioinnissa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota naisten ja miesten erilaisiin kokemuksiin.

Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot toteuttivat merkittävästi toimia laittomien maahanmuuttajien palauttamiseksi. Maahanmuuttoviranomaiset ja muut asiaankuuluvat viranomaiset pitävät vapauden rajoittamista tehokkaiden palautusten tärkeänä perustekijänä. Vuonna 2017 hyväksytty päivitetty palauttamiskäsikirja sisältää luettelon tilanteista, joita EU:n jäsenvaltioiden olisi pidettävä

merkkeinä ”pakenemisen vaarasta”, joka on käytännössä yleisin peruste säilöönoton määrittämiseen. Lisäksi käsikirjassa määritellään olosuhteet, joissa voidaan olettaa, että pakenemisen vaara on olemassa, mikä siirtää oletuksen kiistämisen taakan yksilölle. Koska maahanmuuttoon liittyvästä säilöönotosta EU:ssa ei ole vertailukelpoisia tietoja, on vaikeaa arvioida, missä määrin keskittyminen palautusten tehostamiseen on lisännyt maahanmuuttoon liittyvän säilöönoton käyttöä. Mielivaltaiseen säilöönottoon viittaavia ilmoituksia on kuitenkin saatu eri EU:n jäsenvaltioista.

Säilöönotto tarkoittaa merkittävää puuttumista EU:n perusoikeuskirjan 6 artiklan suojaamaan vapautta koskevaan oikeuteen. Vapauden rajoittamisessa on siksi noudatettava vaatimuksia, joiden tarkoituksena on estää laiton ja mielivaltainen säilöönotto.

FRA:n lausunto 6.3

Kun EU:n jäsenvaltiot rajoittavat yksilöiden vapautta maahanmuuttoon liittyvistä syistä, niiden on noudatettava kaikkia perusoikeuskirjassa vahvistettuja vaatimuksia sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuvia vaatimuksia. Säilöönoton on oltava välttämätön yksittäisessä tapauksessa.

FRA on toistuvasti korostanut, että on tärkeää valvoa pakkokeinoin toteutettuja palautuksia palautusdirektiivin 8 artiklan 6 kohdan mukaisesti ja että sen avulla voidaan edistää perusoikeuksien mukaisia palautuksia. Kaikki EU:n jäsenvaltiot eivät ole laati-neet toimivia järjestelmiä palautusten valvomiseksi.

Palautusten toteuttaminen aiheuttaa merkittäviä riskejä, jotka liittyvät keskeisiin EU:n perusoikeuskirjassa määritettyihin perusoikeuksiin, joita ovat oikeus elämään (2 artikla), kidutuksen sekä epäinhimillisen tai halventavan rangaistuksen ja kohtelun kieltäminen (4 artikla), oikeus vapauteen (6 artikla), oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin sekä *palauttamiskiellon* periaate (19 artikla).

FRA:n lausunto 6.4

Kaikkien EU:n jäsenvaltioiden, joihin palautusdirektiiviä sovelletaan, olisi perustettava tehokas järjestelmä palautusten valvomiseksi.

7. Tietoyhteiskunta, yksityisyys ja tietosuoja

Vuosi 2017 oli tärkeä sekä teknologiselle innovoinnille että yksityisyyden ja henkilötietojen suojelulle. Uusien teknologioiden nopea kehitys toi mukanaan sekä useita mahdollisuuksia että haasteita. EU:n jäsenvaltioiden ja EU:n toimielinten viimeistellessä valmistautumistaan EU:n tietosuojapakettien soveltamiseen nousi uusia haasteita esiin. Massadataan ja tekoälyyn liittyvän tutkimuksen räjähdysmäinen kasvu ja niiden lupaukset terveydenhuollon, turvallisuuden ja liiketoiminnan markkinoiden kaltaisilla hyvin erilaisilla aloilla saivat viranomaiset ja kansalaisyhteiskunnan kysymään, mikä niiden todellinen vaikutus olisi kansalaisiin – ja etenkin kansalaisten perusoikeuksiin. Samaan aikaan kaksi laaja-alaista haittaohjelmahyökkäystä haastoi digitaalisen turvallisuuden vakavasti. EU:n viimeaikaiset uudistukset tietosuojan ja kyberturvallisuuden aloilla sekä sen yksityisyyden suoja verkossa koskevat nykyiset toimenpiteet ovat osoittautuneet oikea-aikaisiksi ja merkitykselliseksi näiden kehityskulkujen kannalta.

Oikeus henkilötietojen suojaan tunnustetaan perusoikeudeksi EU:n perusoikeuskirjan 8 artiklan 3 kohdassa ja SEUT-sopimuksen 16 artiklan 2 kohdassa. Kyseisissä säännöksissä vahvistetaan, että riippumattoman viranomaisen on valvottava tietosuojasääntöjen noudattamista. Tietosuojaan liittyvien oikeuksien valvonta ja täytäntöönpano voi toteutua käytännössä, jos kyseisillä viranomaisilla on tarvittavat tekniset ja taloudelliset resurssit sekä henkilöresurssit, myös asianmukaiset tilat ja infrastruktuuri, jotta he voivat suorittaa tehtävänsä ja käyttää valtuuksiaan tehokkaasti. Tämä vaatimus perustuu yleisen tietosuoja-asetuksen 52 artiklan 2 kohtaan.

FRA:n lausunto 7.1

EU:n jäsenvaltioiden olisi arvioitava perusteellisesti tietosuojaviranomaisten toimintaan tarvittavia taloudellisia resursseja ja henkilöresursseja, myös teknisiä taitoja, kun otetaan huomioon uudet vastualueet, jotka perustuvat yleisessä tietosuoja-asetuksessa määrättyihin aiempaa suurempiin valtuuksiin ja toimivaltaan.

Yleinen tietosuoja-asetus vaatii, että tietosuojaviranomaiset edistävät tietoisuutta ja ymmärrystä henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä oikeuksista ja riskeistä. Suurin osa ohjeista ja tiedotuskampanjoista on kuitenkin saatavissa pääasiassa verkosta, joten

verkkoon pääsy on erittäin tärkeää oikeuksia koskevien tietojen saannin kannalta. Useimmissa jäsenvaltioissa internetin käytössä on yhä merkittävä sukupolvien välinen digitaalinen kuilu.

FRA:n lausunto 7.2

Tietosuojaviranomaisten olisi varmistettava, että kaikki rekisterinpitäjät kiinnittävät erityistä huomiota lapsiin ja ikääntyneisiin EU:n kansalaisiin varmistaakseen yleisen tietoisuuden tietosuojaan ja yksityisyyden suojaan liittyvistä oikeuksista ja lievittääkseen digitaalisen lukutaidottomuuden aiheuttamaa heikompaa asemaa.

Kun otetaan huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen analyysi, matkustajarekisteritietojen (PNR) käyttöä koskevan sopimuksen ja matkustajarekisteridirektiivin nojalla toteutetun tietojen säilyttämisen laajuus olisi rajoitettava siihen, mikä on ehdottoman välttämätöntä. Tämä tarkoittaa, että sellaisten matkustajien tietoja ei säilytetä, jotka ovat jo läheneet ja jotka eivät pääsääntöisesti aiheuta terrorismin tai vakavan kansainvälisen rikollisuuden riskiä, ainakin silloin, kun valvonta ja tarkastukset tai muut olosuhteet eivät ole antaneet objektiivista näyttöä tällaisesta riskistä.

FRA:n lausunto 7.3

Unionin lainsäätäjän olisi kiinnitettävä erityistä huomiota Euroopan unionin tuomioistuimen analyysiin, kun se tarkastelee matkustajarekisteridirektiiviä (PNR-direktiivi) uudelleen 19 artiklan nojalla. Sen olisi erityisesti harkittava matkustajarekisteridirektiivin säännösten uudelleentarkastelua tietojen säilyttämisen laajuuden rajoittamiseksi lentomatkustajien lähdön jälkeen sellaisiin matkustajiin, jotka muodostavat objektiivisesti terrorismiin ja/tai vakavaan kansainväliseen rikollisuuteen liittyvän riskin.

Tietosuojaviranomaisten tehtävänä on valvoa yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamista ja huolehtia sen täytäntöönpanosta sekä edistää ymmärrystä henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä riskeistä, säännöistä, suojaomista ja oikeuksista. Tästä roolista on tulossa yhä tärkeämpi massadatan analysoinnin yhteydessä, sillä se mahdollistaa henkilötietojen ennennäkemättömän saatavuuden, jakamisen ja automaattisen käytön. Tietojen käsittelyyn voivat toteuttaa luonnolliset henkilöt, yksityiset yritykset ja viranomaiset. Kuten Euroopan parlamentti ja Euroopan neuvosto ovat korostaneet, tällainen käsittely saattaa aiheuttaa useita haasteita, jotka liittyvät yksilöiden perusoikeuksiin, erityisesti yksityisyyden suojaan, henkilötietojen suojaan ja syrjimättömyyttä koskeviin oikeuksiin. Tarvitaan vielä lisää tutkimusta, jotta nämä haasteet voidaan määritellä selkeästi ja niihin voidaan puuttua asianmukaisesti.

FRA:n lausunto 7.4

EU:n jäsenvaltioiden olisi arvioitava massadatan analysoinnin vaikutusta ja pohdittava, miten perusoikeuksiin liittyviä riskejä voidaan käsitellä vahvojen, riippumattomien ja tehokkaiden valvontamekanismien avulla. Tietosuojaviranomaisten olisi osallistuttava aktiivisesti näihin prosesseihin, sillä heillä on asiaan liittyvää asiantuntemusta.

Verkko- ja tietoturvadirektiivi parantaa yleistä verkko- ja tietojärjestelmien turvallisuuden tasoa muun muassa asettamalla keskeisten palvelujen tarjoajille esimerkiksi sähkön, liikenteen, veden jakelun, energian, terveydenhuollon ja digitaalisen infrastruktuurin alalla useita velvoitteita sen varmistamiseksi, että näillä tärkeillä toimialoilla toteutetaan tehokas strategia. Erityisesti direktiivin 8 artiklassa jäsenvaltiot veloitetaan nimeämään yhden tai useamman verkko- ja tietojärjestelmien turvallisuudesta vastaavan kansallisen toimivaltaisen viranomaisen sekä

verkko- ja tietojärjestelmien turvallisuudesta vastaavan keskitetyn kansallisen yhteyspisteen, jonka ”on tarvittaessa ja kansallisen lainsäädännön mukaisesti kuultava asiaankuuluvia kansallisia lainvalvontaviranomaisia ja kansallisia tietosuojaviranomaisia sekä tehtävä yhteistyötä niiden kanssa”. Täytäntöönpanoa koskevat aloitteet useissa jäsenvaltioissa ovat tuoneet esiin tarpeen varmistaa, että yleisen tietosuoja-asetuksen sisältämät periaatteet otetaan asianmukaisesti huomioon ja että niitä noudatetaan kansallisessa lainsäädännössä, jolla verkko- ja tietoturvadirektiivi saatetaan osaksi kansallista lainsäädäntöä.

FRA:n lausunto 7.5

EU:n jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että kansalliset säännökset, joilla verkko- ja tietoturvadirektiivi saatetaan osaksi kansallista lainsäädäntöä, noudattavat yleisessä tietosuoja-asetuksessa vahvistettuja tietosuojaperiaatteita. Kansallisten säännösten on erityisesti noudatettava käyttötarkoitussidonnaisuutta, tietojen minimointia ja rajoitettuja säilytysaikoja koskevia periaatteita sekä tilivelvollisuusperiaatetta. Tämä koskee erityisesti verkko- ja tietoturvadirektiivin sisältämää velvoitetta, jonka mukaan kansallisten viranomaisten on tehtävä yhteistyötä kansallisten lainvalvontaviranomaisten ja tietosuojaviranomaisten kanssa.

8. Lapsen oikeudet

Lasten köyhyysasteet EU:ssa laskivat yleisesti hieman mutta pysyivät korkeina. Lähes 25 miljoonaa lasta elää köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa. Seitsemällä prosentilla EU:n lapsiperheistä asuinolot ovat erittäin puutteelliset. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa korostetaan lasten oikeutta köyhyydeltä suojeluun ja yhdenvertaisuuteen. Siinä keskitytään erityisesti kohtuuhintaiseen varhaiskasvatukseen ja laadukkaaseen hoivaan. Eurooppaan tuli edelleen siirtolais- ja pakolaislapsia etsimään suojaa, vaikkakin vähemmän kuin vuosina 2015 ja 2016. Euroopan komissio antoi toimintapoliittista ohjausta tiedonannossaan lasten suojelusta muuttoliikkeen yhteydessä. Jäsenvaltiot puolestaan jatkoivat toimenpiteitään asianmukaisten asuinolojen, koulutuksen, psykologisen avun ja yleisten integrointitoimenpiteiden tarjoamiseksi lapsille. Lapsen etua koskevan periaatteen täytäntöönpano oli edelleen käytännön haasteena muuttoliikkeen yhteydessä. Muuttoliikkeen yhteydessä tehtävän lasten säilöönoton vähentämisessä edistyttiin erittäin vähän. Useissa eurooppalaisissa ja kansallisissa hankkeissa keskityttiin samalla nuorten ihmisten radikalisoitumisen ja väkivaltaisen ääriliikkeen riskiin.

Kahden edellisen vuoden tapaan sellaisten lasten määrä, joilla on köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen riski, on EU:ssa edelleen laskenut. Silti lähes 25 miljoonalla lapsella on köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen riski. Asia vaatii kiireellisesti EU:n ja sen jäsenvaltioiden huomiota. EU:n perusoikeuskirjan 24 artiklassa vahvistetaan, että "[l]apsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon". Vuonna 2017 eurooppalaiseen ohjausjaksoon sisältyi aiempaa suurempi määrä lapsiin liittyviä maakohtaisia suosituksia, mutta ensimmäistä kertaa se ei sisältänyt lainkaan lapsiköyhyyteen liittyviä suosituksia. EU:n jäsenvaltiot ovat hyödyntäneet erittäin vähän vuonna 2013 annettua Euroopan komission suositusta "Investoidaan lapsiin – murretaan huono-osaisuuden kierre" eurooppalaiseen ohjausjaksoon kuuluvissa kansallisissa uudistusohjelmissaan. Vaikka kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat suhtautuneet Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilariin kriittisesti, se saattaa tarjota mahdollisuuden vaikuttaa lasten köyhyysasteeseen ja vahvistaa vuonna 2013 annettua komission suositusta, jonka täytäntöönpanoa komissio arvioi vuonna 2017.

FRA:n lausunto 8.1

Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että ne panevat täytäntöön Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilariin sisältyvät sitoumukset, jotka koskevat lasten yhdenvertaista oikeutta suojaan köyhyydeltä, kohtuuhintaiseen varhaiskasvatukseen ja laadukkaaseen hoitoon. Jäsenvaltioiden olisi myös varmistettava heikoista lähtökohdista tulevien tyttöjen ja poikien oikeus yhtäläisiä mahdollisuuksia edistää erityistoimenpiteisiin. Pilarin täytäntöönpano edellyttää konkreettisia lainsäädäntöehdotuksia, toimintasuunnitelmia, määrärahoja ja seurantajärjestelmiä kaikilla osa-alueilla, jotka vaikuttavat lapsiin ja heidän perheisiinsä. Niihin kuuluvat työllisyys, sukupuolten tasa-arvo, terveydenhuoltopalvelujen saatavuus, koulutus ja kohtuuhintainen asuminen.

EU:n jäsenvaltioiden olisi hyödynnettävä vuonna 2013 annettua komission suositusta "Investoidaan lapsiin – murretaan huono-osaisuuden kierre", kun ne laativat kansallisia uudistusohjelmiaan eurooppalaista ohjausjaksoa varten.

Seitsemän prosenttia lapsiperheistä EU:ssa kärsii erittäin puutteellisista asuinoloista. Perheet elävät ahtaissa oloissa, joissa on vähintään yksi seuraavista ongelmista: vuotava katto, ei kylpyammetta/suihkua, ei sisäkäymälää tai riittämätön valaistus. Vaikka EU:n laajuisia tietoja hädöistä ja asunnottomuudesta ei ole saatavilla, kansallisten tilastokeskusten ja kansalaisjärjestöjen raporttien mukaan lasten määrä asunnottomien majoitus-tiloissa on kasvanut. EU:n perusoikeuskirjan 34 artiklan 3 kohdassa tunnustetaan oikeus "toimeentuloturvaan ja asumisen tukeen tarkoituksena turvata ihmisarvoinen elämä jokaiselle, jolla ei ole riittävästi varoja, unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti, ja se kunnioittaa tätä oikeutta". Myös Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteisiin kuuluvat sosiaalisen vuokra-asunnon tarjoaminen, suoja pakkohäätöä vastaan ja kodittomille annettava tuki. Toisin kuin uudistetussa Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa, pilarissa ei kuitenkaan määritetä sitovia toimenpiteitä. Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan ratifioinnin yhteydessä kuitenkin vain seitsemän jäsenvaltiota hyväksyi oikeutta asuntoon koskevan määräyksen sitovuuden.

FRA:n lausunto 8.2

EU:n jäsenvaltioiden olisi asetettava erittäin puutteellisten asuinolojen torjumisen poliittiseksi painopistealaksi ja varmistettava, että erityisesti niillä lapsiperheillä, joilla on köyhyyden riski, on ensisijainen oikeus sosiaaliseen vuokra-asuntoon tai että heille tarjotaan riittävästi tukea asumiseen. Asiasta vastaavien viranomaisten olisi puututtava asunnottomuuteen ja toteutettava toimenpiteitä, joihin kuuluu lapsiperheiden häätöjen estäminen tai viivästyttäminen varsinkin talvella. Jäsenvaltioiden olisi näissä toimissa hyödynnettävä EU:n tarjoamia asumiseen liittyviä rahoitusohjelmia.

EU:n olisi edistettävä alueellista ja kansalliset rajat ylittävää tiedonvaihtoa käytännön toimenpiteistä lapsiperheiden häätöjen ehkäisemiseksi. Sen olisi myös edistettävä EU:n laajuisia toimia lapsiperheiden häätöjä ja asunnottomuutta koskevien tietojen keräämiseksi.

Eurooppaan saapuvien turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten määrä väheni vuonna 2017. Alle 200 000 lasta haki turvapaikkaa EU:ssa, mikä tarkoittaa lähes 50 prosentin vähennystä vuoteen 2016 verrattuna. Vuonna 2017 julkaistu Euroopan komission tiedonanto lasten suojelusta muuttoliikkeen

yhteydessä oli myönteinen kehitysaskel. Lapsen etu on vakiintunut kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön periaate. Se on vahvistettu yleis-sopimuksessa lapsen oikeuksista (3 artikla), EU:n perusoikeuskirjassa (24 artikla) ja EU:n johdetussa oikeudessa sekä valtaosassa lapsiin liittyvästä kansallisesta lainsäädännöstä. Asiaan liittyvä ohjeistus kuitenkin puuttuu. FRA:n vuoden 2018 perusoikeusraporttia varten kerätyt tiedot osoittavat, että vain harva jäsenvaltio on laatinut rakenteelliset prosessit ja menettelyt lapsen edun toteuttamiseksi käytännössä.

FRA:n lausunto 8.3

EU:n jäsenvaltioiden olisi määriteltävä virallisesti kansallisiin toimintaympäristöihin soveltuvat menettelyt, joilla arvioidaan lapsen etu turvapaikkaa tai maahanmuuttoa koskevissa asioissa. Menettelyissä olisi määriteltävä selkeästi tilanteet, joissa virallinen edun määrittely on tarpeellista, kuka on vastuussa siitä, miten se tallennetaan ja mitä sukupuoli- ja kulttuurinäkökohdat huomioon otavia menetelmiä siinä olisi noudatettava.

EU voisi tukea tätä prosessia koordinoimalla sitä, kartoittamalla nykyisiä käytäntöjä ja ohjaamalla prosessia. Tässä voitaisiin hyödyntää jäsenvaltioiden käytössä olevia lapsen oikeuksiin ja lasten suojeluun muuttoliikkeen yhteydessä liittyviä verkostoja, joita Euroopan komissio koordinoi.

Lapsia otetaan yhä säilöön maahanmuuttoon liittyvissä tarkoituksissa. Jotkin jäsenvaltiot ovat kuitenkin ottaneet käyttöön myönteisiä toimia säilöönoton vaihtoehtojen kehittämiseksi. EU:n säännöstyössä säädetään, että lapset otetaan säilöön vain viimeisenä keinona ja vain, jos lievempiä keinoja ei voida soveltaa tehokkaasti. Säilöönoton on tällöin oltava mahdollisimman lyhytkestoinen. YK:n tasolla lapsen oikeuksien komitea ja siirtotyöläisten oikeuksia käsittelevä komitea ovat antaneet kaksi yhteistä yleiskommenttia, joissa todetaan, että maahantulijalasten säilöönotto loukkaa lapsen oikeuksia. Niissä vahvistetaan, että lapsia ei pitäisi koskaan ottaa säilöön syistä, jotka liittyvät heidän vanhempiensa maahanmuuttaja-asemaan. EU:n perusoikeuskirjasta ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklasta (kidutuksen kielto) ja 5 artiklasta (oikeus vapautteen ja turvallisuuteen) johtuvien tiukkojen vaatimusten takia vapauden rajoittaminen on EU:n oikeuden mukaista vain poikkeuksellisissa tapauksissa.

FRA:n lausunto 8.4

EU:n ja sen jäsenvaltioiden olisi kehitettävä uskottavia ja tehokkaita vaihtoehtoja vapauden rajoittamiselle edistääkseen lasten oikeutta suojeluun ja huolenpitoon. Näin lasten säilöönnotto turvapaikkamenettelyjen aikana tai palauttamista varten kävisi tarpeettomaksi riippumatta siitä, ovatko he EU:ssa yksin vai perheensä kanssa. Tähän voisi liittyä esimerkiksi palveluohjaus, vaihtoehtoinen hoito, neuvonta ja valmennus.

Euroopan komission olisi harkittava maahanmuuttajien ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien säilöönnoton järjestelmällistä valvontaa.

FRA:n lausunto 8.5

EU:n jäsenvaltioiden olisi puututtava radikalisoitumisen monimutkaiseen ilmiöön kattavalla ja moniulotteisella lähestymistavalla, johon kuuluu muutakin kuin turvatoimia ja lainvalvontatoimia. Siksi jäsenvaltioiden olisi perustettava ohjelmia, joilla edistetään kansalaisuutta ja vapauden, suvaitsevaisuuden ja syrjimättömyyden yhteisiä arvoja varsinkin oppilaitoksissa. Jäsenvaltioiden olisi kannustettava nykyisiä toimijoita koordinoitiin lastensuojelun, oikeusalan, sosiaali- ja nuorisotyön, terveydenhuollon sekä koulutusjärjestelmien aloilla kokonaisvaltaisen, yhdenmetyt toiminnan edistämiseksi.

Eri ideologioihin perustuva radikalisoituminen ja väkivaltainen ääriajattelu ovat todellisuutta Euroopassa. Komission korkean tason radikalisoitumista käsittelevän asiantuntijaryhmän perustaminen on lupaava kehitysaskel kohti kattavaa reagoitua. Radikalisoitumiseen ja EU:n sisäisen turvallisuuden strategian toteuttamiseen liittyy joitakin perusoikeuksia koskevia ongelmia. Jäsenvaltiot ovat panneet täytäntöön joukon lainvalvontatoimia mutta myös perustaneet koulutusohjelmia tai -keskuksia, joilla tuetaan radikalisoitumisvaarassa olevia lapsia ja heidän perheitään. Jäsenvaltiot ovat myös voineet edistää vaihtoehtoja tiedottamista verkkosivustoilla.

9. Oikeussuojan saatavuus ja rikoksen uhrin oikeudet

EU:n ja muiden kansainvälisten toimijoiden erilaisista toimenpiteistä huolimatta haasteet oikeusvaltion ja oikeudenkäytön alalla aiheuttivat yhä enemmän huolta EU:ssa vuonna 2017. Tämä sai komission ehdottamaan ensimmäisen kerran neuvostolle Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 7 artiklan 1 kohdan mukaisen päätöksen tekemistä. Samalla useat EU:n jäsenvaltiot toteuttivat toimenpiteitä kollektiivisten oikeussuojakeinojensa vahvistamiseksi oikeussuojan saatavuutta mahdollisesti parantavan komission suosituksen 2013/396/EU mukaisesti. Myös rikoksen uhrien oikeuksissa edistytään. Noin kolmasosa EU:n jäsenvaltioista antoi lainsäädäntöä, jolla rikoksen uhrien oikeuksista annettu direktiivi saatetaan osaksi kansallista lainsäädäntöä. Monet panivat vuonna 2017 täytäntöön uusia toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että rikoksen uhrit saavat oikeuksistaan ajoissa kattavaa tietoa ensimmäiseltä yhteyspisteeltä, joka on usein poliisi. EU allekirjoitti Istanbulin yleissopimuksen sen ratifiointiprosessin ensimmäisenä vaiheena. Vuonna 2017 yleissopimuksen ratifioi vielä kolme uutta EU:n jäsenvaltiota. Se vahvisti, että EU:n jäsenvaltiot tunnustavat välineen olevan keskeinen ihmisoikeuksien suojelua koskeva EU:n normi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan alalla. Tämä sisältää seksuaalisen häirinnän, joka sai laajaa huomiota #metoo-liikkeen ansiosta.

EU ja muut kansainväliset toimijat kohtasivat vuonna 2017 edelleen kasvavia haasteita oikeuden alueella kansallisella tasolla. Haasteena oli erityisesti oikeuslaitoksen riippumattomuus. Riippumaton oikeuslaitos on oikeusvaltioperiaatteen ja oikeussuojan saatavuuden kulmakivi (SEU-sopimuksen 19 artikla, SEUT-sopimuksen 67 artiklan 4 kohta ja EU:n perusoikeuskirjan 47 artikla). EU:n ja muiden kansainvälisten toimijoiden jatkuvista pyrkimyksistä huolimatta yhden EU:n jäsenvaltion oikeusvaltioperiaatteen tilanne on aiheuttanut kasvavaa huolta erityisesti oikeuslaitoksen riippumattomuuden osalta. Tämän vuoksi Euroopan komissio antoi ensimmäistä kertaa EU:n historian aikana neuvostolle ehdotuksen SEU-sopimuksen 7 artiklan 1 kohdan mukaisen päätöksen hyväksymisestä.

FRA:n lausunto 9.1

EU:ta ja sen jäsenvaltioita kannustetaan tehostamaan entisestään toimiaan ja yhteistyötä oikeuslaitosten riippumattomuuden vahvistamiseksi, sillä se on oikeusvaltioperiaatteen tärkeä osa. Yksi mahdollinen etenemistapa on luopua nykyisestä lähestymistavasta, jossa oikeusvaltioperiaatetta koskeviin hätätilanteisiin

puututaan yksittäisissä maissa tapauskohtaisesti. Sen sijaan olisi lisättävä nykyisiä toimia kriteerien ja asiayhteyden liittyvien arvioiden laatimiseksi EU:n jäsenvaltioiden ohjeistamiseksi havaitsemaan mahdolliset oikeusvaltioperiaatetta koskevat ongelmat ja käsittelemään niitä säännöllisesti ja vertailevasti. Lisäksi oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen varmistamiseksi olisi toimittava eurooppalaisten ja kansainvälisten ihmisoikeuksia valvovien mekanismien nykyisten kohdennettujen neuvojen mukaisesti. Näitä ovat myös oikeusvaltioperiaatetta koskevan puitemenettelyn osana annettussa Euroopan komission suosituksessa esitetyt korjaavat toimet. Kaikkien EU:n jäsenvaltioiden olisi oltava aina valmiita puolustamaan oikeusvaltioperiaatetta ja toteuttamaan tarvittavat toimet oman oikeuslaitoksensa riippumattomuutta heikentävien pyrkimysten torjumiseksi.

Kollektiiviset oikeussuojamekanismit parantavat oikeussuojan saatavuutta, mikä on erittäin tärkeää unionin lainsäädännön tehokkuuden ja

perusoikeuksien noudattamisen varmistamiseksi, kuten EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklassa määrätään. Komission suositus 2013/396/EU unionin lainsäädäntöön perustuvien oikeuksien loukkauksiin perustuvia kieltokeinoja ja vahingonkorvausvaatimuksia koskeviin jäsenvaltioiden kollektiivisiin oikeussuojakeinoihin sovellettavista yhteisistä periaatteista pyrki tästä syystä helpottamaan oikeussuojan saatavuutta. Siinä suositeltiin, että kaikissa EU:n jäsenvaltioissa otetaan käyttöön yleinen kollektiivisia oikeussuojakeinoja koskeva järjestelmä, joka perustuu samoihin peruseriaatteisiin. Komissio käynnisti vuonna 2017 arvioinnin suosituksen 2013/396/EU täytäntöönpanosta, ja useat jäsenvaltiot toteuttivat toimia pannaan sen suoraan täytäntöön. Kansallisen tason lainsäädännössä on kuitenkin yhä merkittäviä eroja jäsenvaltioiden välillä, minkä vuoksi niissä on erityyppisiä ja eritasoisia kollektiivisia oikeussuojakeinoja.

FRA:n lausunto 9.2

EU:n jäsenvaltioiden olisi – tiiviissä yhteistyössä Euroopan komission ja muiden EU:n elinten kanssa – jatkettava toimia sen varmistamiseksi, että kollektiivisista oikeussuojakeinoista annettu komission suositus 2013/396/EU pannaan täysimääräisesti täytäntöön tehokkaiden kollektiivisten toimien ja oikeussuojan saatavuuden toteutumiseksi. Kollektiivisten oikeussuojamekanismien soveltamisalan olisi oltava laaja, eikä se saisi rajoittua kuluttaja-asioihin. Euroopan komission olisi hyödynnettävä vuonna 2017 käynnistettyä arviointia komission suosituksen 2013/396/EU täytäntöönpanosta, jotta se voisi antaa EU:n jäsenvaltioille tarvittavaa tukea kansallisten kollektiivisten oikeussuojamekanismien käyttöönottoa tai uudistamista varten oikeusvaltioperiaatteen ja perusoikeuksien mukaisesti kaikilla osa-alueilla, joilla tarvitaan unionin lainsäädäntöön perustuvien oikeuksien loukkauksiin perustuvia kieltokeinoja tai vahingonkorvauksia koskevia ryhmäkeinoja.

Vuonna 2017 saavutettiin myönteistä kehitystä, kun yhä useampi EU:n jäsenvaltio hyväksyi lainsäädäntöä uhrien oikeuksia koskevan direktiivin saattamiseksi osaksi kansallista lainsäädäntöä. Kehitykseen kuului myös toimia sen varmistamiseksi, että uhrin tietoja heille uuden lainsäädännön mukaan kuuluvista oikeuksista. Kansallisen tason näyttö joissakin jäsenvaltioissa osoittaa, että uhrin kohtaavat yhä esteitä rikosilmoituksen tekemisessä ja että uhrin eivät aina saa kattavasti tietoa oikeuksistaan. Tämä saattaa vaikuttaa kielteisesti uhrien mahdollisuuden hyödyntää oikeuksiaan käytännössä.

FRA:n lausunto 9.3

Vuoteen 2017 mennessä uhrien oikeuksia koskevan direktiivin saattamisessa osaksi kansallista lainsäädäntöä tapahtui myönteistä oikeudellista kehitystä. Tämän myötä EU:n jäsenvaltioiden olisi keskityttävä direktiivin tehokkaaseen täytäntöönpanoon. Sen olisi katettava sukupuolen mukaan eriteltyjen tietojen kerääminen siitä, miten rikosten uhrin ovat käyttäneet oikeuksiaan. Näitä tietoja olisi käytettävä institutionaalisten kehysten puutteiden korjaamiseksi, mikä parantaisi uhrien mahdollisuuksia käyttää oikeuksiaan. Tietojen kerääminen kansallisella ja EU:n tasolla antaa lisätietoja asiasta ja tuo esiin puutteita, jotka on korjattava sen varmistamiseksi, että rikosten uhrin voivat käytännössä hyödyntää oikeuksiaan ja saada tukea.

Vuonna 2017 kolme EU:n jäsenvaltiota ratifioi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (Istanbulin sopimuksen). Tämä tarkoittaa, että yhteensä 17 EU:n jäsenvaltiota oli ratifioinut sopimuksen vuoden loppuun mennessä. Istanbulin sopimus on tärkein vertailukohta, kun määritetään eurooppalaisia normeja naisten väkivallalta suojelemista varten. Erityisesti 36 artikla velvoittaa sopimusvaltioita säätämään rangaistaviksi kaikki ilman suostumusta tehdyt seksuaaliset teot ja soveltamaan lähestymistapaa, joka korostaa ja vahvistaa yksilön ehdotonta seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmän (Greivio) vuonna 2017 julkaisemat arviointiraportit paljastivat kuitenkin kansallisessa lainsäädännössä puutteita, jotka koskivat ilman suostumusta tehtyjen seksuaalisten tekojen rangaistavaksi säätämistä, mikä ei vastaa sopimuksen vaatimuksia.

FRA:n lausunto 9.4

Kaikkien EU:n jäsenvaltioiden ja EU:n olisi harjoitettava naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (Istanbulin sopimuksen) ratifiointia ja täytäntöönpanoa. EU:n jäsenvaltioita kehoitetaan käsittelemään kansallisen lainsäädännön puutteita kaikkien ilman suostumusta tehtyjen seksuaalisten tekojen rangaistavaksi säätämässä. EU:n jäsenvaltioiden olisi Istanbulin sopimuksen 36 artiklan mukaisesti säädettävä tällaiset teot rangaistaviksi yksiselitteisesti ja ehdoitta.

Maailmanlaajuinen #metoo-kampanja toi esiin karun todellisuuden. Se tukee vuonna 2012 toteutetun naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevän FRA:n kyselyn tuloksia, joiden mukaan naisiin kohdistuva väkivalta, myös seksuaalinen häirintä, on edelleen yleistä. Siksi on selvää, että asiaan on kiinnitettävä jälleen huomiota niin EU:n kuin jäsenvaltioiden tasolla.

FRA:n lausunto 9.5

EU:n jäsenvaltioiden olisi tehostettava toimintaansa ja toteutettava lisätoimia seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Tähän olisi sisällyttävä tarvittavat toimet seksuaalisen häirinnän kiellon tosiasialliseksi toteuttamiseksi työnsaantiin ja työoloihin liittyvissä asioissa miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa annetun direktiivin 2006/54/EY (uudelleenlaadittu toisinto) mukaisesti.

10. Kehitys vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanossa

Euroopan komission edistymiskertomus Euroopan vammaisstrategian 2010–2020 täytäntöönpanosta tarjosi tilaisuuden kartoittaa EU:n toimenpiteet, joilla toteutetaan Yhdistyneiden kansakuntien vammaisyleissopimuksessa esitetyt oikeudet. Edistyminen esteettömyyttä koskevan eurooppalaisen säädöksen hyväksymisessä osoitti, että tärkeän lainsäädännöllisen etapin saavuttaminen on lähellä. EU:ssa ja kansallisella tasolla aikaansaaduista huomattavista saavutuksista huolimatta keskeisillä aloilla, kuten esteettömyydessä ja itsenäisessä asumisessa, on kuitenkin jatkuvasti puutteita. Sellaiset työkalut kuin indikaattorit sekä kansallisten tuomioistuinten tuomiot vammaisyleissopimuksen kuulumisesta tuomioistuinten tuomiovaltaan voivat auttaa varmistamaan, että lakisääteisiä velvollisuuksia koskeva lupaus lunastetaan käytännössä. Yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan nojalla perustetuilla seurantarakenteilla on myös ratkaisevan tärkeä tehtävä, mutta resurssien puute, rajalliset toimeksiannot ja riippumattomuuden puute vähentävät niiden vaikuttavuutta.

Euroopan vammaisstrategian täytäntöönpanoa koskeva Euroopan komission edistymiskertomus osoittaa, miten YK:n vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanemiseksi toteutetut toimet auttavat vauhdittamaan laaja-alaisia oikeudellisia ja poliittisia uudistuksia aina esteettömyydestä itsenäiseen elämään. Eräissä EU:n ja jäsenvaltioiden tason toimissa ei kuitenkaan sovelleta vammaisyleissopimuksen edellyttämää ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa, tai niistä puuttuvat selkeät tavoitteet, riittävät määrärahat ja toimintaohjeet, jotka varmistaisivat niiden tehokkaan täytäntöönpanon ja edistymisen arvioinnin.

FRA:n lausunto 10.1

EU:n ja sen jäsenvaltioiden olisi tehostettava toimia vammaisyleissopimuksen vaatimusten sisällyttämiseksi niiden lainsäädännöllisiin ja toimintapoliittisiin puitteisiin. Näin varmistettaisiin, että ihmisoikeusperustainen lähestymistapa otetaan kaikilta osin huomioon lainsäädännössä ja päätöksenteossa. Tämän olisi katettava lainsäädännön kokonaisvaltainen tarkistaminen yleissopimuksen noudattamisen varmistamiseksi. Täytäntöönpanoa koskevissa ohjeissa olisi oltava selkeät tavoitteet ja määräjät, ja niissä olisi myös määriteltävä uudistuksista vastaavat toimijat. Jäsenvaltioiden olisi myös harkittava indikaattoreiden kehittämistä edistymisen seurantaan ja täytäntöönpanon puutteiden osoittamista varten.

Euroopan unionin neuvosto ja Euroopan parlamentti hyväksyivät vuonna 2017 intensiivisten neuvottelujen jälkeen kantansa ehdotettuun eurooppalaiseen esteettömyyssäädöksen, mikä vahvistaa EU:n sitoumuksen tähän merkittävään lainsäädäntöön, jonka tavoitteena on vammaisyleissopimuksen täytäntöönpano. Merkittäviä erimielisyyksiä on kuitenkin edelleen tärkeissä asioissa, kuten säädöksen soveltamisessa audiovisuaalisiin mediapalveluihin ja liikennepalveluihin, sekä sen vuorovaikutuksessa muun asiaankuuluvan EU:n lainsäädännön kanssa, mukaan lukien Euroopan rakenne- ja investointirahastojen (ERI-rahastojen) ja julkisia hankintoja koskeva direktiivi. Ehdotuksen keskeiset alueet saattavat tämän vuoksi heikentyä lainsäädäntöneuvottelujen aikana, mikä uhkaa horjuttaa säädöksen kykyä parantaa tavaroiden ja palvelujen esteettömyyttä EU:ssa vammaisten henkilöiden kannalta.

FRA:n lausunto 10.2

EU:n olisi varmistettava, että kattava eurooppalainen esteettömyyssäädös hyväksytään nopeasti ja että se sisältää vahvoja täytäntöönpanotoimia. Säädöksessä olisi vahvistettava rakennetun ympäristön ja liikennepalvelujen esteettömyyttä koskevat normit. Säädöksen on oltava johdonmukainen laajemman EU-lainsäädännön kanssa. Siksi siihen olisi sisällytettävä säännöksiä, jotka liittyvät sen muihin asiaankuuluviin säädöksiin, kuten Euroopan rakenne- ja investointirahastoja koskeviin asetuksiin ja julkisia hankintoja koskevaan direktiiviin.

Euroopan rakenne- ja investointirahastoilla (ERI-rahastot) on merkittävä asema kansallisten toimien tukemisessa itsenäisen elämän saavuttamiseksi. Kansalaisyhteiskunnalla ja vammaisia henkilöitä edustavilla järjestöillä voi olla merkittävä rooli varojen käytön tehokasta valvontaa varten tarvittavien tietojen toimittamisessa.

FRA:n lausunto 10.3

EU:n ja sen jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että vammaisyleissopimuksessa ja EU:n perusoikeuskirjassa vahvistettuja vammaisten henkilöiden oikeuksia noudatetaan täysimääräisesti, jotta voidaan hyödyntää mahdollisimman hyvin Euroopan rakenne- ja investointirahastojen (ERI-rahastojen) potentiaalia itsenäisen elämän tukemisessa. EU:n ja sen jäsenvaltioiden olisi rahastotoimien ja niiden tulosten tehokkaan seurannan mahdollistamiseksi myös toteutettava toimia, joilla sisällytetään vammaisia henkilöitä edustavia järjestöjä ERI-rahastojen seurantakomiteoihin ja varmistetaan riittävien ja asianmukaisten tietojen kerääminen ERI-rahastojen käytöstä.

mukaisesti. Joidenkin jo perustettujen elinten toiminnan tehokkuutta heikentää resurssien riittämättömyys, toimivaltuuksien vähäisyys ja vammaisten henkilöiden järjestelmällisen osallistumisen varmistamatta jättäminen sekä kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden toimintaa koskevien Pariisin periaatteiden mukaisen riippumattomuuden puute.

FRA:n lausunto 10.5

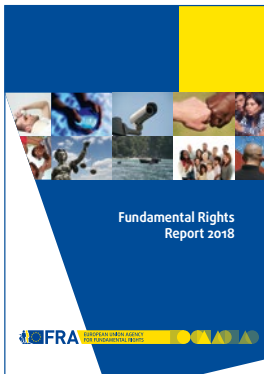
EU:n ja sen jäsenvaltioiden olisi harkittava riittävien ja jatkuvien taloudellisten resurssien ja henkilöresurssien osoittamista vammaisyleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan nojalla perustettuihin seurantajärjestelmiin. Vammaisyleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaisista vaatimuksista EU:n puitteissa vuonna 2016 annetun FRA:n oikeudellisen lausunnon mukaan niiden olisi myös harkittava seurantajärjestelmien kestävyys ja riippumattomuuden takaamista varmistamalla, että järjestelmillä on työtään varten vakaa oikeusperusta ja että niiden kokoonpanossa ja toiminnassa otetaan huomioon kansallisten ihmisoikeuselinten toimintaa koskevat Pariisin periaatteet.

Vuoden 2017 loppuun mennessä Irlanti oli ainoa EU:n jäsenvaltio, joka ei ollut ratifioinut vammaisyleissopimusta, vaikka ratifioinnin valmisteleminen on jo tehty tärkeimmät uudistukset. Lisäksi viisi jäsenvaltiota ja EU eivät ole ratifioineet vammaisyleissopimuksen valinnaisista pöytäkirjaa, jonka mukaan luonnolliset henkilöt voivat tehdä valituk- sia vammaisten henkilöiden oikeuksien komitealle ja komitea voi aloittaa luottamuksellisen tutkinnan ”jos komitean saaman luotettavan tiedon mukaan sopimuspuoli on vakavasti tai järjestelmällisesti loukannut” yleissopimusta (6 artikla).

FRA:n lausunto 10.4

EU:n jäsenvaltioiden, jotka eivät vielä ole vammaisyleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan osapuolia, olisi harkittava tarpeellisten toimien toteuttamista sen ratifioimiseksi mahdollisimman pian, jotta saataisiin aikaan valinnaisen pöytäkirjan koko EU:n laajuinen ja täysipainoinen ratifiointi. Myös EU:n olisi harkittava pikaisen toimien toteuttamista valinnaisen pöytäkirjan hyväksymiseksi.

Kaksi niistä EU:n 27 jäsenvaltiosta, jotka ovat ratifioineet vammaisyleissopimuksen, ei ollut vielä vuoden 2017 loppuun mennessä perustanut elintä, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata yleissopimuksen täytäntöönpanoa sen 33 artiklan 2 kohdan

Vuonna 2017 perusoikeuksien suojelussa tapahtui sekä edistystä että vastoinkäymisiä. FRA:n vuoden 2018 perusoikeusraportissa tarkastellaan tärkeimpiä asiaan liittyviä tapahtumia EU:ssa vuoden 2017 tammi- ja joulukuun välisenä aikana ja esitetään yleiskatsaus niihin liittyviin FRA:n lausuntoihin. Raportissa kerrotaan saavutuksista ja jäljellä olevista huolenaiheista ja käsitellään kysymyksiä, jotka ovat keskeisiä perusoikeuksista käytävässä keskustelussa EU:ssa.

Tämän vuoden ajankohtaisessa osiossa käsitellään siirtymistä kohti oikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa ikääntymiseen. Muissa luvuissa käsitellään Euroopan unionin perusoikeuskirjaa ja sen noudattamista jäsenvaltioissa; tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä; rasismia, muukalaisvihaa ja niihin liittyvää suvaitsemattomuutta; romanien integroitumista; turvapaikka- ja maahanmuuttokysymyksiä, tietoyhteiskuntaa, yksityisyyttä ja tietosuojaa; lapsen oikeuksia; oikeussuojan saatavuutta sekä kehitystä vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen täytäntöönpanossa.

Lisätietoja:

FRA:n vuoden 2018 perusoikeusraportissa (*Fundamental Rights Report 2018*) on saatavana kokonaisuudessaan osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2018/fundamental-rights-report-2018>

Muita asiaan liittyviä FRA:n julkaisuja ovat:

- FRA (2018), *Perusoikeusraportti 2018 – FRA:n lausunnot*, Luxemburg, julkaisutoimisto, <http://fra.europa.eu/en/publication/2018/fundamental-rights-report-2018-fra-opinions> (saatavilla kaikilla 24 virallisella EU:n kielellä)
- FRA (2018), *Shifting perceptions: towards a rights-based approach to ageing*, Luxemburg, julkaisutoimisto, <http://fra.europa.eu/en/publication/2018/frr-2018-focus-rights-based-ageing> (saatavilla englanniksi ja ranskaksi)

FRA:n aiemmat vuosiraportit, jotka koskevat perusoikeuksiin liittyviä haasteita ja saavutuksia Euroopan unionissa tietynä vuonna, on julkaistu osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/annual-reports> (saatavilla englanniksi, ranskaksi ja saksaksi).

FRA – EUROOPAN UNIONIN PERUSOIKEUSVIRASTO

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Itävalta
P. +43 158030-0 – F. +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Julkaisutoimisto

© Euroopan unionin perusoikeusvirasto, 2018
© Kuvat (ylhäältä vasemmalta alas oikealle): iStockphoto;
Euroopan komissio; iStockphoto (3 & 4);
OSCE (Milan Obradovic); iStockphoto (6-10)
Print: ISBN 978-92-9491-979-3, doi:10.2811/337584
PDF: ISBN 978-92-9491-958-8, doi:10.2811/968883